

which was issued 25chervnya 1912 points to their purpose, conditions of admission of students in higher primary schools, training programs and compare them with the programs of local schools, a table the curriculum of higher primary schools with four-year study. It is claimed that in addition to curriculum subjects can be studied as optional subjects, foreign languages, conducted classes on handmade, crafts various sectors of agriculture. They could also open additional classes or courses (teaching, accounting, construction, etc.), as well as function Sundays and evening courses for adults. We give some examples.

Attention is paid to the material basis of higher primary schools, low educational level of teachers, their non-compliance with the law and so on.

The findings summarized, established before World War II, acting together with one and two-year ministerial (including and rural) and parish primary schools, higher primary school showed themselves as examples of best type primary schools that continued to exist after the liquidation of the Tsars in 1917.

Key words: city school, higher primary school, curriculum, funding, student, teacher, teacher training Institute, library, county councils etc.

Отримано: 24.11.2015

УДК 94(477.4):355.141(411.16)«18»

С. А. Сидорук

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ РЕКРУТЧИНИ НА ЄВРЕЙСЬКІ ГРОМАДИ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

На час приєднання до Російської імперії Правобережна Україна вирізнялася з-поміж її інших регіонів значною строкатістю соціального та етнопонаціонального складу населення, що було зумовлено геополітичним положенням регіону та його історичним розвитком. Значну частину суспільства краю становило єврейське населення, що до 1827 р. особисто не відбувало натуральної рекрутської повинності. Вони сплачували лише встановлену грошову подаття. Після оприлюднення в серпні 1827 р. указу Миколи I про введення рекрутської повинності для євреїв та внесення відповідних змін до рекрутського статуту розпочалась нова епоха щодо її виконання єврейським населенням Правобережної України. З тих пір євреї підлягали виконанню рекрутської повинності нарівні з іншими податними станами. Проте насправді рівність у виконанні повинності, задекларована в цьому документі, мала місце лише на папері. Цей указ сприймався євреями надзвичайно болісно, оскільки передбачав можливість забирати до війська навіть дітей. Від євреїв вимагали рекрутів віком від 12 до 25 років.

Керівники кагалів, які відповідали за виконання розкладок наборів, мали обов'язково набрати необхідну кількість рекрутів, інакше їх самих – у покарання могли забрати в армію. Тому кагал утримував або наймав людей, які влаштовували облави чи ловили тих, хто ухилявся від рекрутчини.

Таким чином, з моменту застосування рекрутської повинності до єврейського населення його представники намагалися будь-якими засобами ухилитися від її виконання. Російська армія для євреїв завжди була чужим, загрозовим для їх самобутності, а подекуди і життя, середовищем.

Ключові слова: євреї, кагал, рекрутська повинність, рекрутський набір, армія, Правобережна Україна, Російська імперія.

Наприкінці XVIII ст. значну частину суспільства Правобережної України становило єврейське населення. Увесь уклад життя цього народу формувалася в середовищі окремо взятих селянських чи міщанських громад – кагалів. У порівнянні з відповідними українськими громадами, вони мали очевидну специфіку устрою, що зумовлювалася, в першу чергу, етнорелігійними чинниками. В умовах польської державності це дозволяло кагалам тривалий час, залишатися доволі закритими від зовнішніх впливів соціокультурними спільнотами. Але після другого поділу Речі Посполитої у 1793 р., розпочався активний процес перетворення Правобережної України на складову частину Російської імперії. Першими ж кроками на шляху інкорпорації було поширення самодержавством на українські землі системи російського управління, кріпосного права та низки пов'язаних із ним державних і земських повинностей, на яких трималася економіка та весь устрій імперії. Однією з найважливіших із державних повинностей була рекрутська. Вона якраз і була зорієнтована на використання громади, для вилучення з її середовища потрібної для армії кількості новобранців. За таких обставин євреї зустрілися з новими викликами, що за період виконання ними рекрутської повинності, значною мірою змінили життя їх громад.

В працях українських та зарубіжних істориків висвітлені різні аспекти впливу військового фактору на суспільно-політичне, соціально-економічне, духовно-релігійне й культурне життя населення Правобережної України наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Для нас найбільший науковий інтерес становлять дослідження М. Бармака [9], В. Бережинського [10], О. Вигівської [11], Б. Лугового [15], Н. Мацко [16], Й. Петровського-Штерна [17], О. Реєнта [18], А. Скрипника [19], П. Слободянюка [20], Т. Трофімчук [21], А. Філінука [22], В. Цубенко [23], В. Шандри [24], П. Щербініна [25], К. Ячменіхіна [26], які торкнулися порушеної в цій статті проблеми. Однак, наразі в українській історіографії цілісного відображення впливу рекрутської повинності на різні сфери життя єврейських громад всієї Правобережної України, немає.

Наше дослідження також не претендує на вирішення означеної проблеми і має за мету висвітлити лише деякі з багатьох причин наслідків протиріч, що виникли в кагалах після залучення євреїв краю до фізичного виконання рекрутської повинності.

Специфіка Правобережжя вимагала від уряду Росії проведення виваженої соціально-економічної політики. Разом з тим, російські власті ні на крок не відступали від курсу інкорпорації регіону до складу єдиної і неділимої імперії, що неминуче відбилося на законодавчих змінах і нововведеннях про рекрутську повинність. Як це часто бувало в російській історії, політичні та соціально-економічні перетворення відбувалися з приходом нового монарха. І вже з першого миколаївського набору, оголошеного в 1827 р., і до 1831-1832 рр. натуральна рекрутська повинність торкнулась прошарків населення імперії, які раніше були звільнені від її виконання.

До вступу на престол Миколи I населення імперії по відношенню до оподаткування і військової повинності ділилося на кілька категорій. До першої входили православні та неправославні, що сплачували податки і постачали армії рекрутів, а до другої – православні та неправославні, які сплачували податки, не виконуючи при цьому рекрутської повинності фізично. В інші категорії входили неподатні і, відповідно, звільнені від рекрутської повинності, та ті прошарки, що користувалися певними пільгами стосовно оподаткування й військової повинності. У перші роки правління Миколи I було значно спрощено цю складну систему. Передусім, суттєво розширили кількість груп і станів, зобов'язаних поставляти рекрутів для армії і флоту. При цьому імператор особливу увагу звернув на другу категорію і додав до необхідності сплачувати державні податки обов'язок поставляти рекрутів. До неї були віднесені євреї, які до того, як і християнські купці, відбували рекрутську повинність лише грішми.

До початку другої чверті XIX ст. єврейське населення Правобережної України за чисельністю займало друге місце після титульного етносу регіону [13, с. 183]. Так, у Київській губернії по V ревізії (1795 р.) євреї складали 3,4% населення, по VIII (1834 р.) – 8,5%, по X (1858 р.) – 11,6%, у Волинській – відповідно, 3,6, 13,1, і 12,7%, а в Подільській – 11,9, 11,2, і 11%. По всьому регіону питома вага євреїв з 1795 по 1858 р. виросла з 3,6 до 11,5% від загальної кількості населення [13, с. 183]. Факт збільшення кількості єврейського населення імперії не міг довго залишатися поза увагою російських можновладців і 26 серпня 1827 року Микола I видав указ: «Про залучення євреїв до виконання натуральної рекрутської повинності, з відміною грошового збору, що її заміняв» [7]; «Статут рекрутської повинності й військової служби євреїв» [8] з кількома доповненнями, що розтлумачували обов'язки цивільного начальства, губернського правління і військових прийомщиків у зв'язку з рекрутським набором і стосовно військової присяги євреїв.

«Указ» не залишав ніякого сумніву в тому, як держава розуміла єврейську проблему. Євреї розглядалися в документі як соціально-економічна група – певний окремий соціальний стан. Поширення рекрутчини на євреїв пояснювалось наміром властей зрівняти всі стани у виконанні державних повинностей. Статут рекрутської повинності ще раз підкреслив цю думку: євреї мають проходити військову службу нарівні з іншими підданими [17, с.44].

До середини XIX ст. загальна кількість єврейського населення Правобережної України значно збільшилася. Зокрема, в Подільській губернії на початок 60-х рр. більш ніж 50% мешканців міст і містечок складало єврейське населення [12, с.12]. У зв'язку з цим Міністерство внутрішніх справ Росії, за розпорядженням царя, провело перерозподіл єврейських громад на нові рекрутські дільниці з припискою потенційних бранців за місцем проживання у Київській, Волинській і Подільській губерніях. Лише в Подільській губернії для проведення наборів з єврейського населення було створено 7 нових рекрутських дільниць [20, с.85].

Наведені дані пояснюють логіку підвищення квот рекрутських наборів з єврейського населення Правобережжя. Зі збільшенням кількості єврейського населення зросла і питома вага євреїв-рекрутів у російській армії.

Уже через кілька років проведення рекрутських наборів в Правобережній Україні зумовило низку негативних явищ морально-психологічного та економічного характеру в середовищі українських селян і міщан, яких залучили до виконання рекрутської повинності «натурою» (фізично) починаючи ще з 1794 р. [2; 3; 5].

Надзвичайно негативно рекрутчина впливала і на єврейські громади. Й. Петровський-Штерн стверджує, що ще на початку 1827 р. євреї здійснили декілька спроб запобігти публікації указу про рекрутську повинність євреїв. Інформатори корпусу жандармів повідомляли, що ще навесні того року наклали на себе надзвичайно строгий піст, а після публікації маніфесту про введення рекрутської повинності влаштовували молитви на кладовищах, закликали душі праведників заступитися за них перед Всевишнім, трубили у ріг, закликаючи до каяття [17, с.38].

На Волині, у м. Старокостянтинові, хасиди вирішили відправити послання до Бога з проханням про допомогу. Для цього вони обрали десять найповажніших членів своєї громади, які провели день у молитвах і пості. Очистившись таким чином вони «зняли гріхи» з померлого чоловіка і вручили небіжчику послання, написане на пергаменті, для передачі Всевишньому на «тому світі». При цьому євреї просили покійника щоб найближчим часом він з'явився у ві сні кому-небудь із мешканців міста й передав точну відповідь Бога. Того дня ремісники залишили свої майстерні, торговці закрили лавки: все єврейське населення міста з плачем, криками та молитвами проводжало на кладовище цього покійника з переданим йому посланням.

Намагання євреїв вжити теургічних заходів задля впливу на соціально-політичний процес (в даному випадку поширення рекрутчини на євреїв) не на жарт налякала владу. До того ж краєм ширились чутки, що іудеї склали спеціальні молитви-прокляття про імператора і читають їх у кожен понеділок і четвер. Звістка про події в Старокостянтинові дійшла до столиці, й імператору доповіли про «збурення і безпорядки серед євреїв з приводу оголошення указу». Микола I розпорядився нещадно придушувати подібні хвилювання та судити винних військовим судом [1, арк.2-3]. Однак згодом місцеві власті з'ясували, що насправді ніяких злочинних намірів по відношенню до російської влади євреї Старокостянтинова не мали і виконували лише давні покаєнні молитви. Тому нікого із мешканців міста не засудили.

Перед кожним набором військово відомство призначало необхідну кількість рекрутів з кожної громади, але не цікавилось, хто саме піде в армію. Це вирішували органи єврейського самоуправління – кагали, які відповідали перед властями за своєчасну поставку потрібної кількості бранців. Тому кагальні старости щоразу опинялися перед питанням: кого віддавати до війська? Як і в

українських громадах, першими по черзі в рекрути ставились найменш корисні або беззахисні її члени: особи, неспроможні сплачувати податки, діти з багатодітних родин, неодружені та неуговні. У перші роки після запровадження рекрутської повинності для євреїв, чітких, фіксованих рекрутських списків у їхніх громадах не існувало. Тому старшина кагалу міг помститися своєму кривднику, вільнодумцю чи порушнику порядку і здати його в солдати.

Це свідчить про те, що так само, як і українські громади, кагали використовували рекрутчину як механізм придушення будь-якого незадоволення та протесту всередині громад. Регулярні набори давали можливість старостам швидко позбуватися людей сумнівної поведінки і стали своєрідним засобом захисту єврейських громад від впливів ззовні.

Із введенням рекрутської повинності для єврейського населення, у його громадах загострилися протиріччя між заможними та бідними їх представниками. Багатії могли без будь-яких труднощів пожертвувати великі гроші на потреби кагалу і замість їх синів поза чергою забирали рекрутів із бідних сімей. Порушуючи закон, у рекрути часом здавали єдиного сина в сім'ї, а іноді, щоб виконати норму набору, підкупляли військово начальство і відправляли в армію хворих і калік [17, с.55].

Відправка до війська єврейських рекрутів ставала трагедією як для них самих, так і для їх сімей. Багато хто з них у вісімнадцять років мали уже сім'ї і дітей, яких повинні були утримувати і без того бідні громади, а тому в солдати намагалися віддати малолітніх, замість тих, хто міг самостійно утримувати свою сім'ю.

У 1834 р. поширились чутки, начебто незабаром євреям заборонять ранні шлюби, збільшать набір серед неодружених, але звільнять від рекрутських наборів тих, хто вже встиг одружитися. Щоб захистити дітей від солдатчини, в єврейських громадах почали терміново одружувати десяти-дванадцятирічних хлопчиків на дівчатках такого ж віку. В результаті рекрутчина «посприяла» появі тисяч молодих пар, яких чекала доля солдатських сімей [14]. Водночас страх перед рекрутчиною сприяв росту в середній громаді озлобленості та підозрілості, а інколи досягав небачених масштабів. Відомі два випадки, коли укладання рекрутських списків призводило до вбивств.

У той час серед євреїв з'явилися так звані «мосери» – донощики, які за гроші або з помсти повідомляли властям про тих, хто не був записаний у книгах кагалу, а тому наче й не існував для військових властей. Доля таких «мосерів» часто складалася трагічно. За доноси їх чекало побиття, каліцтва, а інколи й смерть. Саме так сталося в 1836 р. у м-ку Дунаївці Подільської губернії, де приховали від призиву здібних учнів – «ієшів». Два «мосери» – Оксман і Шварцман шантажували кагальну верхівку і вимагали грошей, погрожуючи видати учнів губернським властям. І тоді єврейський суд неподалік від Дунаєвець на чолі з раввином Михаєлем прийняв рішення стратити донощиків. На це, начебто, отримали згоду цадика реббе Ізраєля з Ружина. Одного з донощиків убили, а його

тіло спалили у лазні. Інший «мосер» намагався втекти в місто і повідомити про все властям, але його наздогнали і вбили [14; 17, с.57]. Ружинський цадик просидів у в'язниці майже два роки і був відпущений через недостатність доказів, а заарештованого реббе Міхеля євреї відбили у конвою по дорозі до в'язниці, і він утік за кордон. На лаву підсудних потрапило 80 осіб. Військовий суд виніс вирок: відправити головних винуватців на каторжні роботи до Сибіру і багатьох покарати шпіцрутенами крізь стрій у п'ятсот осіб по два, три і навіть по чотири рази, що було рівнозначно смертній карі. Вирок суду підписав особисто Микола І. Близько 30 осіб не витримали покарання і померли під час екзекуції [14].

Розслідування у цій справі стало показовим процесом не лише над єврейською громадою, яка переступила закон. Детальніше з'ясовуючи обставини початкового етапу розслідування, судові інстанції виявили низку порушень та упущень в діях посадових осіб, яким було доручено розслідування цієї справи. За виявлені факти хабарництва два посадовці місцевої адміністрації були піддані військовому суду [4, арк.2-6].

Дана історія, отримавши непередбачуваний розвиток, ще раз доводить, що каральна військово-поліційна система самодержавства тримала у страху та покорі не тільки найнижчі стани суспільства, на які був покладений обов'язок поставляти рекрутів для армії, виконувати на її користь різноманітні повинності й при цьому неухильно дотримуватись законів, а навіть представників державного апарату, які забезпечували інтереси держави в ході рекрутських наборів.

Схожа ситуація склалася під час рекрутського набору і на Волині. У «Заславській справі» підозра впала на мешканців міста Заславля: їх звинуватили в тому, що вони, начебто, втопили кагального, бо той включив хасидів у списки першочергових рекрутів [17, с.57].

Ці та інші справи ще раз підтверджують, що рекрутчина стала причиною страху, який доводив євреїв часом до таких засобів, як донос на всю громаду і сплановане вбивство, і мала негативний вплив на єврейські громади Правобережної України.

Утвердження російської влади в Правобережжі відбувалося зусиллями сотисячної армії. Багнети, які принесли її в регіон, не повернулися назад, у російські історичні губернії, а були розквартировані по території практично всього краю. Чисельні військові формування, дислоковані на його теренах, потребували утримання, яке було перекладене на плечі місцевого населення. Попри фінансове та матеріально-технічне забезпечення армії, податні стани були змушені ще й поповнювати її особовим складом. Якщо з іншими видами повинностей населення Правобережної України було знайоме ще до приєднання краю до Російської держави, то рекрутська та квартирна – стали для нього новими, оскільки в колишній Речі Посполитій військом було найманим, а тому не чисельним і фізично не так обтяжливим для населення. Таким чином, російська армія, остаточно облаштувавшись на нових територіях, змінила звичний уклад життя населення, а військовий фактор почав відігравати значну роль у різних сферах життя його суспільства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Центральний державний історичний архів у м. Києві, ф. 533, оп. 2, спр. 148, 5 арк.
2. Российский государственный исторический архив (далі – РГИА), ф. 796, оп. 75, д. 372, 32 л.
3. РГИА, ф. 796, оп. 75, д. 373, 94 л..
4. Державний архів Хмельницької області, ф. 227, оп. 2 д, спр. 221, 87 арк.
5. Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое. – СПб., 1830. – Т. XXIII. – № 17249.
6. Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе (далі – ПСЗРИ-2). – СПб., 1830. – Т. VI. – № 4677.
7. ПСЗРИ-2. – СПб., 1832. – Т. II. – № 1329.
8. ПСЗРИ-2. – СПб., 1832. – Т. II. – № 1330.
9. Бармак М.В. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / М.В. Бармак. – Тернопіль : Астон, 2007. – 512 с.
10. Бережинський В.Г. Реформування місцевих органів воєнного управління: історичний досвід / В.Г. Бережинський // Бюлетень воєнно-наукової інформації. – К. : Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, 2004. – № 1. – С. 57-77; Бережинський В.Г. Історичний досвід створення та функціонування органів військового управління / В.Г. Бережинський // Матеріали семінару «Реформування системи місцевих органів військового управління». – К. : Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, 2004. – С. 26-28.
11. Вигівська О. Соціальні долі солдатських дітей-кантоністів на Волині першої половини XIX ст. / Оксана Вигівська // Часопис української історії. – Вип. 18. – С. 1-12.
12. Дем'яненко А. Статистические сведения о Подольской губернии за 1862, 1863, 1864 годы / А. Дем'яненко. – Каменец-Подольск : Тип. Губернского управления, 1865. – 69 с.
13. Кабузан В.М. Украинцы в мире: динамика численности и расселения. 20-е годы XVIII века – 1989 год: формирование этнических и политических границ украинского этноса / В.М. Кабузан ; Ин-т рос. истории РАН. – М. : Наука, 2006. – 658 с.
14. Кандель Ф. Очерки времен и событий. Из истории российских евреев [Электронный ресурс] / Феликс Кандель. – Режим доступа: http://www.chassidus.ru/library/history/kandel/2_7.htm
15. Луговий Б. Регламентация релігійного життя у Києво-Подільських військових поселеннях / Б. Луговий // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Історія. – 2013. – Вип. 1. – С. 9-13.
16. Мацко Н.С. Імперські військові формування на Правобережній Україні та пов'язані з ними повинності (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) [Електронний ресурс] / Н.С. Мацко. – Режим доступу: www.Vuzlib.com.
17. Петровский-Штерн Й. Евреи в русской армии: 1827-1914 / Йоханан Петровский-Штерн. – М. : Новое литературное обозрение, 2003. – 556 с.
18. Реснт О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / Олександр Реснт. – К. : Інститут історії України НАН України, 2003. – 340 с.
19. Скрипник А. Діяльність губернських Квартирних комісій по забезпеченню розташування регулярних військ у південно-західних губерніях Російської імперії (1800-1860 рр.) / А. Скрипник // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: А.Г. Філіук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-

- Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – Вип. 7: На пошану академіка П.Т. Тронька (до 100-річчя від дня народження). – 576 с.
20. Слободянюк П.Я. Єврейські общини Правобережної України : [науково-історико-етнологічне видання] / П.Я. Слободянюк. – Хмельницький, 2005. – 409 с.
  21. Трофімчук Т.М. Законодавча база виконання рекрутської повинності єврейським населенням Волинської губернії наприкінці XVIII – у 20-х рр. XIX ст. / Т.М. Трофімчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – № 22. – С. 32-37; Трофімчук Т.М. Рекрутська повинність єврейського населення у 1827-1874 рр. (на матеріалах Волинської губернії) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Тетяна Михайлівна Трофімчук. – Луцьк : Б.В., 2012. – 20 с.
  22. Філінюк А.Г. Рекрутська повинність у Правобережній Україні на межі XVIII-XIX століть / А.Г. Філінюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського університету : зб. за підсумками звіту, наук. конф. викладачів і аспірантів. – Вип. 3 : в 3-х томах. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004. – Т. 1. – С. 17-20; Філінюк А.Г. Вплив церковно-релігійного чинника на особливості виконання рекрутської повинності населенням Поділля / А.Г. Філінюк, С.А. Сидорук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. – Т. 12: Матеріали восьмого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». – С. 230-244; Філінюк А.Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття: тенденції розвитку і соціальні трансформації : монографія / А.Г. Філінюк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 728 с.
  23. Цубенко В. Рекрутська повинність військових поселенців Українського (Харківського) та Києво-Подільського військових поселень кавалерії / В. Цубенко // Военна історія. – 2008. – С. 68-84.
  24. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX століття / В.С. Шандра. – К. : НАН України, Ін-т історії України, 2005. – 427 с.
  25. Щербинин П.П. Военный фактор в повседневной жизни русской женщины в XVIII – начале XX в. [Текст] : монографія / П.П. Щербинин ; [ред. Н.А. Пушкарева] ; Министерство образования и науки Российской Федерации (М.), Тамбовский государственный университетом. Г.Р. Державина (Тамбов), Тамбовский центр гендерных исследований (Тамбов). – Тамбов : Юлис, 2004. – 508 с.; Щербинин П.П. Историко-правовые аспекты рекрутской повинности: современные подходы к изучению проблемы (90-е гг. XX в. – начало XXI в.) / П.П. Щербинин // Вестник Тамбовского ун-та. Серия: Гуманитарные науки. – 2009. – Вып. 3 (71). – С. 255-258.
  26. Ячменихин К.М. Армия и реформы: военные поселения в политике российского самодержавия / К.М. Ячменихин. – Чернигов : Сіверянська думка, 2006. – 444 с.

С. Сидорук

К вопросу о влиянии рекрутчины на еврейские общины Правобережной Украины

В момент присоединения к Российской империи Правобережная Украина выделялась среди ее других регионов пестротой социального и этнонационального состава населения, что было обусловлено геополитическим положением региона и его историческим развитием. Значительную часть общества краю составило еврейское

население, что к 1827 лично не отбывали натуральной рекрутской повинности. Они платили только установленную денежную подать. После обнародования в августе 1827 указа Николая I о введении рекрутской повинности для евреев и внесения соответствующих изменений в рекрутский устав началась новая эпоха по ее выполнению еврейским населением Правобережной Украины. С тех пор евреи подлежали выполнению рекрутской повинности наравне с другими податными сословиями. Однако в действительности равенство в исполнении повинности, задекларированное в этом документе, имело место лишь на бумаге. Этот указ воспринимался евреями чрезвычайно болезненно, поскольку предусматривал возможность забирать в армию даже детей. От евреев требовали рекрутов в возрасте от 12 до 25 лет.

Руководители кагалов, которые отвечали за выполнение раскладок наборов, должны были обязательно набрать необходимое количество рекрутов, иначе их самих – в наказание могли забрать в армию. Поэтому кагал удерживал или нанимал людей, которые устраивали облавы, ловили тех, кто уклонялся от рекрутчины.

Таким образом, с момента применения рекрутской повинности к еврейскому населению его представители пытались любыми средствами уклониться от ее исполнения. Российская армия для евреев всегда была чужой, угрожающим их самобытности, а иногда и жизни, средой.

Ключевые слова: евреи, кагал, рекрутская повинность, рекрутский набор, армия, Правобережная Украина, Российская империя.

S. Sydoruk

On impact on Jewish community Conscription Right Bank Ukraine

At the time of joining the Russian Empire Right Bank Ukraine stood out in other regions of significant diversity of social and ethnic composition of the population, due to the geopolitical situation of the region and its historical development. Much of the public land of the Jewish population was that by 1827 not personally served genuine levy. They paid only a fixed monetary submit. Following the publication in August 1827 of Nicholas I's decree on the introduction of levy for Jews and making appropriate changes to the charter began recruiting a new era for its implementation Jewish population of Right Bank Ukraine. Since then, Jews were subject to levy of execution on a par with other tax-paying states. However, in reality equality in performing duties, declared in this document took place only on paper. This decree was perceived extremely painful, as provided for the possibility to withdraw troops even children. The Jews demanded of recruits aged 12 to 25 years.

Kahals Managers in charge of implementation of layout sets have always dial the required number of recruits, or they themselves – the punishment could take the army. Therefore kahals held or employed people who staged a raid or catching those who avoided conscription.

Thus, since the use of levy to the Jewish population of his representatives tried by all means to evade its implementation. The Russian army for Jews has always been alien, threatening their identity, and sometimes life environment.

Key words: Jews, kahals, recruit duty, recruit set, army, Right-bank Ukraine, Russian empire.

Отримано: 14.10.2015